

2014-06-10

Sammanfattning av regeringsuppdrag om balansen mellan fiskeflottan och tillgängliga fiskemöjligheter

Uppdrag

Havs- och vattenmyndigheten ska i samråd med Statens jordbruksverk analysera balansen mellan den svenska fiskeflottan och tillgängliga fiskemöjligheter. En analys ska göras för respektive flottsegment. Uppdraget ska ske efter dialog med näringen och redovisas till Regeringskansliet (Landsbyggsdepartementet) senast sex veckor efter beslut om Europaparlamentets och rådets förordning om Europeiska havs- och fiskerifonden.

Svenska fiskeflottans storlek idag och historiskt

Under 2013 fanns det 1 299 fartyg men bara 1 021 användes aktivt till fiske (se Tabell 1). Det totala tonnaget och motorstyrkan i den svenska fiskeflottan har minskat med en tredjedel respektive en femtedel sedan 2008. Antalet fartyg och företag i den svenska flottan har sedan 2008 fram till 2013 minskat med cirka 15 procent, antalet anställda (heltidsekvivalenter) har dock minskat med över 20 procent. Antalet företag som nyttjade resursen var under 2013 bara drygt 1 000 företag. Totalt sysselsatte företagen 1 620 hel- och deltidsarbetande personer, dvs. motsvarande 921 heltidsekvivalenter. De flesta utav företagen drevs som enskilda företag eller mindre aktieföretag men andra former var också vanliga. De flesta av företagen, 80 % av företagen, äger bara ett fartyg.

Tabell 1 Den svenska fiskeflottan under perioden 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Antal fartyg (st)	1507	1471	1415	1359	1322	1299
Varav inaktiva (st)	359	339	351	328	304	278
Snitt ålder (år)	29,9	30,3	30,7	30,9	31,5	32,2
Snitt längd (m)	10,6	10,5	10,5	10,1	10,0	10,0

Fartygs tonnage (tusen BT)	43,0	41,7	38,6	32,9	29,5	30,5
Motorstyrka (tusen kW)	211,8	207,9	196,4	178,2	169,1	170,7
Antal företag (st)	1211	1181	1134	1089	1056	1035
Antal anställda* (st)	1133	1019	990	974	893	---
Landad vikt (tusen ton)	214,1	199,3	204,4	173,4	136,5	177,6
Landat värde (miljoner kr)	1099	1066	986	1053	1081	1132

*heltidsekvivalenter

Under början på 2000-talet minskade både intäkter och lönsamhet i det svenska saltvattensfisket. Mellan 2002 och 2005 minskade landningsvärdet med närmare 25 procent, från 1 174 till 888 miljoner kronor. År 2006-2008 minskade fångsterna i kvantitet med 20 procent. Bland de pelagiska segmenten ökade lönsamheten under 2008, vilket kan bero på ökade möjligheter att planera fisket då de pelagiska kvoterna har blivit individuella.

På senare år dvs. efter 2008 har den landade mängden fångst minskat stadigt medan värdet har stigit. Den landade vikten har sjunkit med 15 procent samtidigt som värdet har ökat med drygt 15 procent. Värdet stiger på grund av att många arter ökat i pris, framförallt i det pelagiska fisket men även räka och kräfta har stigit kraftigt i pris. Efter 2010 har fångsterna legat runt 175 tusen ton men med en låg infiskning på knappt 140 tusen ton under 2012. För 2013 landades 178 tusen ton till ett värde av drygt 1,1 miljarder kronor.

Intäkter

Intäkterna i det svenska fisket styrs huvudsakligen av kvoterna som bestämmer den mängd som får fiskas och priset på den landade fångsten. Priset på den svenska landade fångsten sätts huvudsakligen på världsmarknaden. Det vill säga det svenska fisket är inte prissättande. Världsmarknadspriset på fisk är konjunkturkänsligt. Utöver världsmarknadspriset så påverkas fiskpriserna starkt av inhemska marknadskrafter och då oftast av olika typer av köpmotstånd baserat på uppfattningar om beståndssituationer och miljösituationer. Även kvalitetsskillnader kan påverka priserna starkt, säljförbud (dioxin etc.) och givetvis beredningsformen (exv. kok- eller råräka).

De ekonomiskt viktigaste arterna för svenskt fiske baserat på landningsvärde är torsk, sill, skarpsill, kräfta och räka (se Tabell 5). Priset på torsk har gått ned kraftigt och detta påverkar många fisken och främst då det småskaliga. Sill och skarpsill som det pelagiska fisket är beroende av har ökat kraftigt i pris. Priset på havskräfta har ökat med över 20 procent och priset på räka har nästan fördubblats sedan 2008.

Tabell 5. Landningspriser över tid för de fem ekonomiskt viktigaste arterna baserat på landningsvärde

Värden för ett kalenderår	Landningspris (kr)					
	År	2008	2009	2010	2011	2012
Torsk	15,83	12,72	13,30	13,42	12,71	13,40
Sill	3,32	3,62	3,56	4,50	5,14	4,90
Kräfta	90,08	88,94	97,86	123,66	101,14	110,34
Räka	50,33	61,07	82,17	91,51	93,41	105,73
Skarpsill	1,50	1,60	1,80	2,31	2,55	2,79

Yrkesfisket har även av andra intäkter än de som kommer från landningen av fisk. På senare år (efter 2009) har försäljning av fiskerättigheter för vissa blivit en stor del av intäkterna.

Resurser och kvoter – utmaningar i en ny förvaltningsregim

Den nya gemensamma fiskeripolitiken innebär att medlemsstaterna förbundit sig till att bedriva ett mer hållbart fiske och att fastställa fiskemöjligheter i enlighet med MSY-mål. MSY-målen skall för bestånd där det är möjligt uppnås 2015 och för andra bestånd senast 2020. Politiken innebär också att utkast skall fasas ut genom införande av landningsskyldighet för bestånd som omfattas av fångstbegränsningar. Omställningen från en förvaltning där landningarna begränsas till en förvaltning där fångsterna begränsas kommer att ställa stora krav på både näring och förvaltande myndighet. I tabell X visas landningar och utkast för ett antal demersala bestånd för vilka det finns fångstbegränsningar. Tabellen visar också den svenska kvoten för 2014. Den skattade mängden utkast kommer från Sveriges Lantbruks Universitets provtagningar inom ramen för EUs datainsamling. Skattningarna är troligtvis konservativa då många fiskefartyg väljer att inte deltar i provtagningarna. För flera bestånd (tex vitling i IIIa, torsk i IIIaS och rödspotta i SD 25-32) kan man utläsa att mängden utkast vida överstiger mängden landad fisk. Då landningsskyldigheten träder i kraft kommer denna fisk att behöva hanteras av förvaltande myndighet vid tex fördelning av ransoner eller fiskerättigheter för att inte fångstkoterna ska ta slut i förtid. Enligt förordningen skall också kvoterna justeras under det första året för att ta hänsyn till förändringen från begränsning i landning till begränsning i fångst.

Art	Område	Landning 2013	Utkast 2013	Kvot 2014
Torsk	IIIaN	529	440	556
Torsk	IIIaS	32	158	37
Rödspotta	IIIaN	160	162	419
Rödspotta	IIIaS	60	103	216
Gråsej	IIIa	456	13	438*
Guldlox	IIIa	0	21	35
Havskräfta	IIIa	1133	455	1320
Kolja	IIIa	218	42	224
Kummel	IIIa	26	45	193
Lubb	IIIa	1	0	7
Långa	IIIa	11	0	19
Pigghaj	IIIa	0	32	0
Räka	IIIa	1062	210	1243
Vitling	IIIa	15	193	99
Äkta tunga	IIIa	53	4	17
Torsk	SD22-24	1697	98	2649
Rödspotta	SD25-32	33	168	184
Torsk	SD25-32	5303	1415	15331

Tabell X visar landningar och skattad mängd utkast för 2013 samt den svenska kvoten för respektive bestånd 2014. Data på skattade mängden utkast kommer från SLUs observatörsprogram. I Skagerrak och Kattegatt provtas endast demersala trålfisken. I landningskolumnen är alla fisken inkluderade.

Ekonomiska indikatorer

I ett ekonomiskt perspektiv använder sig fisket av fyra produktionsfaktorer: *arbetskraft, kapital (fartyg, maskiner, licenser, etc.), kunskap och resursen (fiskpopulationerna)*. När man vill se på balansen mellan faktorerna för att få ett uthålligt fiske så är det viktigt att de indikatorer man tittar på reflekterar just användningen av dessa produktionsfaktorer. Ofta tittar man även på andra ekonomiska indikatorer som även om de kan ge viss information om balansen mellan produktionsfaktorerna ibland även kan ge helt missvisande resultat.

En indikator för *produktionsfaktorn arbetskraft* är förädlingsvärde per heltids anställd (GVA/FTE – Gross Value Added per Full Time Equivalent). Indikatorn mäter produktiviteten i faktorn arbetskraft men ger ingen heltäckande bild genom att det är en ”brutto” indikator dvs. förädlingsvärdet är vinsten innan avdrag av kostnader för arbete och kapital. Det är därför viktigt att även titta på indikatorn netto förädlingsvärdet (NVA/FTE – Net Value Added per Full Time Equivalent) men då vara observant på att kapitalkostnaderna och kostnaderna för arbetskraft är korrekta då de ofta innebär olika antaganden. Vid en analys är det en fördel att titta på bägge indikatorerna.

Indikatorn avkastning på (fysiskt-) kapital även kallad avkastning på investeringar (ROI-Return on Investment on tangible assets) är ofta en lämplig

indikator på *produktionsfaktorn kapital*. När det gäller fisket är det dock viktigt att särskilt titta så att det är fysiskt kapital man mäter eftersom det är svårt att skilja på t.ex. värdet på ett fartygs skrov och värdet på eventuella tillstånd kopplade till samma fartygsskrov.

Resursränta är en optimal indikator för balansen mellan användarna och *produktionsfaktorn resursen* fisk. Nettovinsten i förhållande till inkomsten (net profit margin- net profit to income) kan om den beräknas utifrån ett samhällsekonomiskt perspektiv betraktas som resursräntan. Nettovinsten i förhållande till inkomsten är en indikator på produktiviteten i nyttjandet av resursen.

Vad visar de ekonomiska indikatorerna

Vi har i denna analys valt att endast titta på de fartyg som är mer aktiva dvs. har en infiskning som är större än två basbelopp. Detta gör vi för att tydligare visa på resultaten

Redskap	Art	Antal fartyg	GVA/FTE	NVA/FTE	RoFTA	Net Profit Margin
Passiva 0-10 m	KRÄFTA	58	318 019	235 334	-2%	-3%
Passiva 10-18 m	KRÄFTA	22	454 620	341 400	11%	16%
Passiva 0-10 m	LAX	17	222 785	153 307	-18%	-26%
Passiva 10-18 m	LAX	5	1 379 669	1 230 637	40%	100%
Passiva 0-10 m	N/A	76	199 671	120 408	-25%	-31%
Passiva 10-18 m	N/A	29	281 814	109 794	-17%	-16%
Passiva 0-18 m	SIKL	10	589 159	508 463	23%	62%
Passiva 0-10 m	TORSK	26	151 881	98 656	-34%	-54%
Passiva 10-18 m	TORSK	44	289 690	217 198	-4%	-8%
Passiva 0-10 m	ÅL	42	199 223	181 650	-17%	-73%
Aktiva 0-18 m	KRÄFTA	64 (2)*	429 087	260 897	1%	1%
Aktiva 18- m	KRÄFTA	9	-199 322	-394 199	-97%	-62%
Aktiva 0-18 m	N/A	12 (3)*	363 658	210 542	-3%	-4%
Aktiva 18-24 m	N/A	13 (9)*	547 785	411 426	12%	22%
Aktiva 24- m	N/A	24 (20)*	2 070 174	1 618 751	40%	54%
Aktiva 0-18 m	RÄKA	20	476 170	396 720	14%	34%
Aktiva 18-24 m	RÄKA	9	795 119	658 760	26%	55%
Aktiva 24- m	RÄKA	13	-243 020	-694 443	-111%	-43%
Aktiva 0-18 m	SIKL	27	3 313 405	2 798 325	41%	69%
Aktiva 0-18 m	TORSK	6	629 919	489 918	16%	32%
Aktiva 18-24 m	TORSK	16 (1)*	446 129	335 109	7%	14%
Aktiva 24- m	TORSK	7	-388 141	-839 564	-150%	-49%

I analysen nedan används begreppet förädlingsvärde som är definierat som den del av rörelseöverskottet som återstår när alla direkta kostnader har

betalts. Från förädlingsvärdet ska betalas löner (manslotter), kapitalkostnader (ränta) och tas eventuell vinst. Förädlingsvärdet är ett bra mått på det ekonomiska resultatet när man analyserar små företagare, som ofta lyfter ersättningen från företaget både som lön och som vinst. Begreppet fiske med aktiva redskap avser fiske med rörliga redskap (släpande trålar etc) och fiske med passiva redskap avser i vattnet stillastående redskap (burar, garn etc.). Med pelagisk sektor menas nedan fartyg som i huvudsak fiskar pelagiska arter (sill/strömming, skarpsill och makrill)

Förädlingsvärdet

Förädlingsvärde (GVA – Gross Value Added) visar på värdet som fisket bidrar med till Sveriges ekonomi. Värdet som överstiger noll visar på att fisket har ett värde för samhället. Indikatorn visar tydligt att samtliga segment bidrar till samhället. Förädlingsvärdet ska täcka kostnader för arbetskraft och kapital samt även vinst för företaget. Mot bakgrund av detta får förädlingsvärdena per heltidsekvivalent och fartyg ses som låga för de små passiva fartygen men förhållandevis goda eller höga för övriga.

Det totala förädlingsvärdet minskar från 2009 till 2012. Detta beror huvudsakligen på att kvoterna minskat och att därigenom infiskningen minskat. Undantaget är 2010 som påverkas av introduktionen av överlåtbarhet i det pelagiska systemet. Sett över tid så minskar förädlingsvärdet relativt antalet anställda (heltidsekvivalenter) dvs. lönsamheten per anställd minskar. Utvecklingen av förädlingsvärdet skiljer sig dock markant för olika typer av fisken och för olika storlekar på fartyg. Det så kallade småskaliga fisket med passiva redskap och fartyg mindre än 12 meter har mycket låga förädlingsvärden. Detta måste dock ses till att mycket av detta fiske sker som en deltidssysselsättning där fartygen (kapitalet) sedan lång tid tillbaks ofta är betalda och där kanske avkastning inte är det centrala målet med verksamheten. De fartyg som fiskar med aktiva redskap (främst trål) har förhållandevis höga förädlingsvärden.

Tabell 3. Förädlingsvärde över tid

Värden för ett kalenderår i 1000-tals kr	Förädlingsvärde				Förädlingsvärde per Heltidsekvivalent			
	År	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011
Passiva <10m	49 139	38 623	61 637	35 324	171	128	217	97
Passiva 10-12m	27 834	25 062	26 854	26 926	303	309	320	181
Passiva >12m	6 213	6 612	9 648	9 882	308	281	443	452
Aktiva 10-12m	22 804	26 629	26 854	32 334	520	495	448	666
Aktiva 12-18m	81 995	73 511	58 436	68 583	517	590	499	767
Aktiva 18-24 m	87 520	95 191	84 558	71 873	625	750	589	838
Aktiva >24m	350 595	427 798	323 598	247 474	1 269	1 544	1 226	1 831
Totalt	626 101	693 425	591 584	492 396	614	701	608	551

Införandet av det pelagiska systemet kan dock förmodas vara en av de bidragande orsakerna till förbättringen för de som fiskar med aktiva redskap. Men för de mindre fartygen som fiskar med passiva redskap och de minsta trålarna så ser situationen 2012 sämre ut jämfört med 2011. Den stora ökningen i förädlingsvärde har främst skett för de större trålarna inkluderat det pelagiska fisket, dvs. för aktiva fartyg över 24 m. De större passiva fartygen (>12 m) och då främst de som fiskar efter torsk och lax har även de ökat sitt förädlingsvärde kraftigt. Detta segment är dock förhållandevis litet (22 fartyg). Genom förbudet på fisket efter lax med krok i Östersjön från och med 1 januari 2013 så kan vi dock förvänta oss betydligt lägre lönsamhet för detta segment under 2013. Totalt har förädlingsvärdet från 2009 till 2012 minskat med 20 procent men sett per heltidsekvivalent är trenden inte stabil trots en minskning på 10 procent över hela perioden.

Lönsamheten för specifika fisken

För att kunna analysera specifika fisken så delas fisket in i undersegment baserat på den dominerande fångstarten räknat i värde (dvs. om värdet av en fångad art överstiger 50 procent av totala värdet). Detta ger en förhållandevis strikt indelning av fartygen där fartygen dock kan tillhöra olika undersegment olika år. Denna undersegmentering visar tydligt på vilka bestånd de olika fartygen är beroende av. I det svenska fisket kan vi även på detta sätt se att vi har ett tiotal i värde dominerande arter. Ett undantag är det pelagiska fisket som saknar dominerande art och därför hamnar i ett segment där dominerande fångstart saknas (s.k. blandat). Förädlingsvärdet varierar mycket mellan undersegment och olika år och detta blir mer tydligt när fartygen delas upp i mindre grupper. Utvecklingen av bestånd, kvoter, priser och kostnader är några av de faktorer som påverkar variationen i förädlingsvärden. Men den kanske dominerande faktorn är mängden infiskat värde dvs. hur aktiva de olika segmenten är.

Lönsamhetsutvecklingen i skaldjursfiskerna går åt olika håll. Fisket där kräfta dominerar fångsten går förhållandevis bra både för fartyg som fiskar med aktiva och för fartyg som fiskar med passiva redskap (se Tabell 3). Vi har en generell positiv utveckling av förädlingsvärdet i kräftfisket även om det är på en låg nivå för de minsta fartygen. Totala antalet fartyg som fiskar med kräfta som dominerande art är förhållandevis stabilt. Fisket efter räka däremot som endast sker med aktiva redskap har en negativ utveckling. De stora fartygen har från att ha haft höga förädlingsvärden under 2009 och 2010 nu ett negativt förädlingsvärde för 2012.

Tabell 4. Förädlingsvärde per fartyg för ett urval av specifika fisken uppdelat på dominerande fångst art i värde(>50 procent)

Värden för ett kalenderår		Förädlingsvärde per fartyg i tusentals kronor				Antal fartyg			
År	Undersegment	2009	2010	2011	2012	2009	2010	2011	2012
Passiva < 10 m	Kräfta	151	139	146	164	56	56	52	61
Passiva 10-12 m	Kräfta	369	453	429	655	21	20	19	19
Passiva < 10 m	Lax	79	69	46	58	62	56	50	41
Passiva < 10 m	Blandat	63	43	100	38	306	298	302	336
Passiva 10-12 m	Blandat	126	139	117	62	51	50	47	54
Passiva < 10 m	Torsk	75	53	71	42	109	94	88	92
Passiva 10-12 m	Torsk	166	129	141	117	81	68	65	67
Passiva 12-18 m	Torsk	173	395	284	665	12	7	11	8
Passiva < 10 m	Ål	65	70	129	99	124	123	114	67
Aktiva < 12 m	Kräfta	301	305	316	412	26	29	37	34
Aktiva 12-18 m	Kräfta	530	527	475	562	49	48	36	35
Aktiva 10-12 m	Blandat	185	196	129	33	16	17	19	19
Aktiva 18-24 m	Blandat	1 408	1 878	1 736	1 735	17	15	12	13
Aktiva > 24 m	Blandat	8 499	12 516	10 507	11 965	35	30	28	24
Aktiva 12-18 m	Räka	1 823	956	905	918	18	15	16	16
Aktiva 18-24 m	Räka	3 266	1 958	2 909	2 518	12	9	10	9
Aktiva > 24 m	Räka	3 577	1 486	2 408	- 1 405	13	17	14	13
Aktiva < 12 m	Siklöja	418	836	706	983	21	19	19	17
Aktiva 12-18 m	Siklöja	602	1 320	1 029	1 820	10	12	12	13
Aktiva 12-18 m	Torsk	633	1 107	1 389	1 118	13	9	10	6
Aktiva 18-24 m	Torsk	1 014	1 490	2 075	1 696	17	14	17	16

Tekniska indikatorer

Det finns många olika tekniska indikatorer exempelvis antal fartyg, kilowatt, bruttotonnage, etc. Teknisk överkapacitet (överretablering) kan dock kanske enklast studeras genom att titta på förhållandet mellan utnyttjandet av antalet dagar till havs och maximalt antal dagar till havs (se

tabell 3). Möjligt antal fiskedagar påverkas givetvis starkt av tillgängliga kvoter, fiskesäsonger, geografiska förutsättningar, förvaltningsmodell (t.ex. individuella kvoter), etc.

Tabell 3. Förhållandet mellan utnyttjandet av antalet dagar till havs och maximalt antal dagar till havs (skattat som 90 % percentil)

Segment	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Trend
Passiva <10m	0,65	0,52	0,52	0,51	0,47	0,50	↘
Passiva 10-12m	0,50	0,54	0,52	0,51	0,51	0,49	↘
Passiva >12m	0,61	0,65	0,62	0,70	0,67	0,61	↘
Aktiva 10-12m	0,50	0,52	0,48	0,49	0,50	0,49	↘
Aktiva 12-18m	0,69	0,61	0,63	0,67	0,67	0,69	↗
Aktiva 18-24 m	0,74	0,62	0,76	0,85	0,87	0,84	↗
Aktiva >24m	0,85	0,83	0,89	0,92	0,89	0,79	↘

Av kommissionens riktlinjer framgår att ett värde under 0,7 över tid bör betraktas som strukturell överkapacitet. För att dra en sådan slutsats måste dock segmentet vara homogent. Spridningen inom respektive segment kan vara stor. Mot bakgrund av tidigare diskussion om olika mål med att driva sitt fiskeföretag, exempelvis som en deltidssysselsättning så måste flottan delas upp betydligt för att man skall kunna tolka siffrorna rätt.

Om man tittar på de fartyg som är mer aktiva (infiskning större än två basbelopp) och delar in fartygen efter de arter de huvudsakligen ekonomisk fiskar (mer än 50% av landningsvärdet) så blir bilden annorlunda.

Tabell 4. Förhållandet mellan nyttjade och möjliga dagar till sjöss för mer aktiva fartyg (infiskning > 2 basbelopp) under 2012

Redskap	Art	Antal fartyg	Medel av DTS	Max av DTS	90% percentil av DTS	Nyttjande 90% percentil
Passiva 0-10 m	KRÄFTA	58	108	203	166	65%
Passiva 10-18 m	KRÄFTA	22	134	266	187	72%
Passiva 0-10 m	LAX	17	71	180	121	58%
Passiva 10-18 m	LAX	5	84	132	127	66%
Passiva 0-10 m	N/A	76	95	208	157	60%
Passiva 10-18 m	N/A	29	71	182	142	50%
Passiva 0-18 m	SIKL	10	70	137	110	63%
Passiva 0-10 m	TORSK	26	108	191	155	70%
Passiva 10-18 m	TORSK	44	102	170	145	71%
Passiva 0-10 m	ÅL	42	87	164	125	70%
Aktiva 0-18 m	KRÄFTA	64 (2)*	104	177	151	69%
Aktiva 18- m	KRÄFTA	9	123	153	152	81%
Aktiva 0-18 m	N/A	12 (3)*	61	157	91	67%
Aktiva 18-24 m	N/A	13 (9)*	120	189	175	69%
Aktiva 24- m	N/A	24 (20)*	114	208	160	71%
Aktiva 0-18 m	RÄKA	20	108	173	145	75%
Aktiva 18-24 m	RÄKA	9	161	201	194	83%
Aktiva 24- m	RÄKA	13	155	237	203	77%
Aktiva 0-18 m	SIKL	27	29	66	43	67%
Aktiva 0-18 m	TORSK	6	110	160	149	74%
Aktiva 18-24 m	TORSK	16 (1)*	143	213	181	79%
Aktiva 24- m	TORSK	7	134	187	176	76%

*Varav fartyg som ingår i pelagiska systemet i parentes